

פרשת וישב

הדיבור הישיר

לח, כ וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־גְּדֵי הָעֵזִים... צְדָקָה מִמְּנִי

הנושא הנידון בשלוש הפרשיות הבאות הוא, ההבדל, בתוך קדושת התורה, בין מה שהתורה מספרת (אותו אני קורא 'לשון הכתוב') ובין מה שהיא מצטטת בשם אלה המדברים (אותו אני קורא 'דיבור ישיר'). יסוד דברינו הוא שאין מקריות בכתיבת התורה, לכן יש לעמוד על ההבדל בין מה שהכתוב מספר ובין מה שהכתוב 'מביא בשם אומר'. הקושי שביסוד הענין הוא שדברי תורה הם אמת אוביקטיבית, בעוד דיבור ישיר של אדם הוא בהכרח סוביקטיבי. אם כן נשאלת השאלה: האם אין סתירה בין דיבור ישיר (בהכרח סוביקטיבי) ובין כתיבה בתורה (בהכרח אוביקטיבי)? ! תשובתנו היא — לא! דיבור ישיר הכתוב בתורה הוא האמת האוביקטיבית אודות ההרגשה הסוביקטיבית של האדם. ניגש עתה ליישם את היסוד הזה בקטעים מתוך פרשיות וישב, מקץ, ויגש, בהם הרבה אנשים 'מדברים'.

חולין (קיג, ב): מדפריש "גְּדֵי הָעֵזִים", שמע מינה כאן גדי עזים, הא כל מקום שנאמר "גְּדֵי" סתם, אפילו פרה ורחל במשמע.

ואנו שואלים, מדוע הביאה הגמרא את הראיה מפסוק זה, כאשר "גדי עזים" כתוב לפני כן בפסוק י"ז "וַיֵּאמֶר אֲנֹכִי אֶשְׁלַח גְּדֵי־עֵזִים...". על כרחנו להשיב, שעדיף לחז"ל להביא הוכחה מדיבור הכתוב, מאשר מדיבור ישיר בכתוב, אף על פי שהישיר קודם (וכן ראינו לעיל בפרשת תולדות).

מעין זה, חז"ל (ספרי האזינו פרשה שו) מביאים ראיה למושג 'עצירת הרחם' מהפסוק (בראשית כ, יח) "כִּי־עָצַר עָצַר ה' בְּעַד כָּל־רַחֲמֵי לְבַיִת אַבְיִמֶלֶךְ", בעוד נאמר כבר לעיל (טז, ב) "וַתֵּאמֶר שָׂרִי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצַרְנִי ה' מִלְּדַת". וטעם הדבר שאצל שרה זהו דיבור ישיר. אמור מעתה, גם בענין לא הלכתי, עדיף להביא ראיה לא מדיבור ישיר.

על פי יסוד זה של דיבור ישיר, יש לנו הבנה חדשה בגמרא מכות (יא, א):

א"ר חמא בר חנינא, מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון עזה [רש"י: בכל יהושע כתיב "ויאמר ה'" וכאן נאמר "וידבר ה' אל יהושע", ודיבור לשון עז הוא], דכתיב (יהושע כ, א-ב) "וַיִּדְבֹר ה' אֶל־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר... תָּנוּ לְכֶם אֶת־עַרְי הַמְקַלָּט אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֵיכֶם" וגו' ? מפני שהן של תורה [רש"י: אבל שאר אמירות שאמר, לא אמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה חוץ מזה], [שואלת הגמרא] למימרא דכל דיבור לשון קשה ? [משיבה הגמרא] אין, כדכתיב (בראשית מב, ל) "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדָנָי הָאָרֶץ אֶתְנוּ קְשׁוֹת", עכ"ל הגמרא.

קשה, א) מה פשר 'למימרא דכל דיבור לשון קשה', הרי כדי לענות על שאלה זו צריכים להביא את כל לשון 'דיבור' שבתורה. (ב) מדוע הביא ראייה שם מפסוק ל', ולא מפסוק ז' הקודם "וַיִּדְבֹר אֶתְּם קְשׁוֹת"? ! זאת ועוד, הפסוק הראשון הוא לשון הכתוב, בעוד זה שהביאו משם ראייה, הוא אחרון, וכדיבור ישיר! אלא היא הנותנת, כי נראה לפרש ששאלת הגמרא 'למימרא' מכוונת לומר, שלא רק לשון דיבור המופיע בכתוב הוא קשה, אלא אף לשון דיבור המובא בכתוב כדיבור ישיר מציין 'קשה', והיא ההוכחה מ"דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדָנָי הָאָרֶץ אֶתְנוּ קְשׁוֹת" המובא בדיבור ישיר של האחים.

נשוב לפרשתנו (לח, כו) "וַיִּכַּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמְּנִי". מבאר הספורנו (ד"ה צדקה ממני):

אף על פי שהיא באה אלי במרמה, ואני לא ראיתה כלל, כי שלחתי הגדי, מכל מקום היא צדקה במרמתה שהיתה לתכלית טוב ורצוי לאל יתברך, שהוא קיום הזרע לא להנאת עצמה, שהרי חזרה לאלמנותה תיכף, יותר ממה שצדקתי אני בקיום אמונתי, שהיתה הכוונה בו לכבודי ולהשיג ערבוני, שהוא תכלית נפסד וגרוע. כאמרם זכרונם לברכה (נזיר כג, ב) 'גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה', עכ"ל. (בביאור תוכן דבריו עיין בביאורנו על הספורנו שם).

סיום דברי הספורנו 'כאמרם ז"ל' מעורר תמיהה, הרי זו (ממצוה שלא לשמה) היתה ההוה אמינא של הגמרא, בעוד מסקנתה היא 'גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה'! על כרחנו לומר, שדברי הספורנו מוסבים על דברי יהודה כדיבור ישיר, כלומר, זוהי העדות האמיתית של התורה על דעתו של יהודה

אודות דרגתה של תמר. אחרי מתן תורה קבעו לנו חז"ל שניתן להגיע לידי דרגה שעבירה לשמה תהיה שווה למצוה שלא לשמה. אולם בתקופה זו של ענקים רוחניים (עיין בזה בפרשת ויצא ל, טז) יתכן שאמנם יחידי סגולה הגיעו לידי יותר ממצוה שלא לשמה. כך יהודה חשב על תמר שהיא הגיעה בעבירה לשמה שלה לדרגה גבוהה יותר מאשר הוא הגיע במצותו שלא לשמה. אבל עדיין איננו יודעים אם הקב"ה הסכים עימו בהערכה זו, כי לא כתוב "צדקה ממנו", (ועיין בזה להלן בפרשת מקץ בדיבור הישיר של אחי יוסף "אֶבְל אֲשָׁמִים אֲנִינִי").